

GAÁL
A
SZOCZIÁLISTA-IRTÓ

VÁLASZ
GAAL JENŐNEK „Az alföldi munkásmozgalom”

CZÍMŰ FELOLVASÁSÁRA.

ÍRTA
GARAY ANDRÁS.

BUDAPEST,
BUDAPESTI KÖNYVNYOMDA- ÉS KIADÓ-SZÖVETKEZET,
1892.

Előszó.

Az egyre terjedő munkásmozgalom már a magyar akadémiai is kezdi foglalkoztatni és az *igazi* tudományt ellenséges szemmel néző ez a műkedvelői társaság is sejti, hogy társadalmat teremtő új korszak előtt állunk; felolvasásokat rendez, az alföld rónáin újabban tapasztalt munkásmozgalomról, hogy „annak valódi mibenlétéről szélesebb körök is értesülhessenek”. De a felolvasó, Gaál Jenő, – persze az akadémikus műkedvelők inyére – oly sajtószertű vegyülékét adta a való és koholt, hamis és elferdített tényeknek és állításoknak s az egészet oly erőszakos logikával tetézte, hogy a veszélyeztetett igazság segítségére kellett sietnünk s ezt a választ megírni, nehogy hallgatásunkat a régi római közmondás értelmében úgy magyarázzák, mintha a felolvasásban előadottakba beleegyoznánk és belenyugodnánk.

A szerző.

GAÁL JENŐ tisztelt barátunk, a kit jobb megismerkedés kedvéért egyúttal mint az aradi kereskedelmi kamara titkárát és a pécskai kerület országgy. képviselőjét kell bemutatnunk – alig, hogy bemártotta a tollát, világra szóló felolvasásának megírására, mindjárt ráfogással kezdi, azt mondván: „a munkások országos betegsegélyző-egylete már évek hosszabb sora óta a szociálista üzelmek fészket képezte.”

Hát hol van erre a bizonyíték Gaál úr??! – No de igaz, ki is fog bizonyítékkal, ilyen furcsa jószággal törődni, az nem úri tempó! De annyi bizonyos, hogy az ilyen eljárás igen *szép* s hogy ez a harczmodor *nemes*, amihez mi „undok” szociálisták – megvalljuk – nem értünk.

Vagy megköveteli talán ezt az a büszke mágnásjelszó, a „noblesse oblige”?!

A magamszörü emberek tudják, hogy az ötvenes évek zsandárvilágában, annak, a ki politikai okokból árulkodott, bizonyos nevet adtak; akkor ez az elnevezés, arra a kire illet, közmegvetést vont maga után, de ma a „lovagiasság” korszakában az effajta ténykedés a nagy uraknál úgy látszik állampolgári erény.

No de kísérjük hát tovább a képviselő úrnak eszmeme-
netét, a ki ezután a legutóbbi évek munkásmozgalmának tör-
ténetére tér át:

„Aradon – úgymond – a munkások, nem elégedvén meg azon csendes és szűk határok közé szorított működéssel, melyet a betegsegélyző pénztár körében kifejtettek, *nyíltan kívánták eszméiket hirdetni és terjeszteni.*”

Hát hogyan t. Gaál úr! Az eszmék *nyílt* hirdetése nem tetszik Önnek? És Ön a magyar alkotmány alapjára mer állani? Nem tudja azt, hogy az 1848/49. években lezajlott *forradalom*, hallja Gaál úr, nem szabadságharca, hanem *forradalom* emberei oly természetes, az emberrel vele született jognak tekintették a gyűlésezés és az egyleti tevékenység szabadságát, hogy egyszerűen megelégedtek a gyűlésezési és egyesülési szabadság általános proklamálásával és ennek a szabadságnak tételes törvényben való kodifikálását az emberiség géniusza ellen elkövetett merényletnek tekintették? A fentidézett sorokban rosszul palástolt bosszúsága arra is enged következtetni, miszerint azzal sincs tisztában, hogy a törvényekben biztosított állampolgári jogok nem képezik kizárólagosan az uralkodó polgári osztály előjogát, hanem, hogy azok mindenkiket, tehát az országnak utolsó munkásemberét is megilletik!

Az 1848/49. évi forradalom emberei valóban szellemóriások voltak Önnel szemben!

És Pécskáról vagy Aradról fölkerülve Budapestre, meri Ön ---

No de ebből a leczkéből is kiveheti Gaál úr, hogy az ilyen kis, törpe ellenforradalmár sértegetései ellenében meg tudjuk védelmezni az Ön osztályának, t. i. a gentry-polgár-osztálynak előharczosait! ---

Folytatólagosan Gaál úr áttér az aradi szocziálista párt megalakulására és érdekesnek tartja megjegyezni, hogy az alakulás befejeztével a rendőrség közege a gyűlés kifogástalan magatartásáért elismerését fejezte ki.

Azután bejelenti az akadémikusoknak, hogy Aradon „*Közjólét*” cím alatt szocziáldemokrata-lap jelent meg, melynek programjából felolvasott egy részt, ami igen alkalmas pártunk céljának szélesebb körökben való ismertetésére amiért is elismeréssel adózunk a felolvasónak, mert valóban akarata ellenére s egészen öntudatlanul propagálta a szocziálizmus eszméit. Az általa felolvasott programúitól reprodukáljuk a következőket:

„A párt tulajdonképi programja tehát a proletárságot szervezni, azt helyzetének és feladatának tudatára ébreszteni, szellemileg és testileg harczipessé tenni, hogy világtörténelmi hivatásának teljesen megfelelhessen. A szocziáldemokrata párt nemzetközi jelleggel bír, mely nem ismeri, el a nemzetek, a születés és a birtok előjogait. A kizsákmányoltatás nemzetközi, azért ilyennek kell lenni az ellene folytatandó harcnak is. Követeli a sajtó, az egyesülés és gyülekezés szabadságát, az általános, közvetlen és titkos választási jogot, a becsületes munkás védtörvényhozást, az ingyenes oktatást minden fokon, az állandó hadsereg helyébe az általános népfőfegyverkezést és a? uralkodó összes létező pártok általi kizsákmányolás ellen a szervezendő proletárság osztályérdekeit erélyesen ígérkezik megvédeni.”

Ezek után foglalkozik a felolvasó az alföldi munkásmozgalom általános és az orosházi, békés-csabai és battonyai zavargások részletes előadásával, mely tényeket az olvasó ismervén, azokra ezúttal nem akarunk bővebben kiterjeszkedni.

Csak egyik-másik pontnál vagyunk abban a kényszer-; helyzetben Gaál úr, hogy. Önnek ujaira koppintsunk.

Így például azt állítja Ön, hogy a békésmegyei mozgalmak célja volt „egy nagyszerű strikeot rendezni egész Békés vármegyében, még pedig közvetlenül az aratás előtt.”

Valjon a békésmegyei mezőgazdasági munkások körében lévő elvtársaink ily általános munkabeszüntetést terveztek-e, arról nincsen tudomásunk; a sztrájk, a tömeges munkabeszüntetés, mint a tőke-uralom ellen folytatott küzdelem egy alakzata, minden körülmények között igen komoly dolog, mely alapos meggondolást és megfontolást igényel; de kétszeres meggondolást igényel ez a mezőgazdasági munkásoknál, kik e téren összehasonlíthatlanul nagyobb nehézségekkel kénytelenek megküzdeni mint az ipar munkásai. Ezeket a nehézségeket szem előtt tartva, a lelkiismeretes munkásbarát arra fog törekedni, hogy a végső eszköznek alkalmazását – a mennyiben módjában áll – elodázza mindaddig, a míg némi remény van, hogy a sztrájkmozgalom a munkásokra nézve becsülettel vezethető végig! De abban a pillanatban, a midőn a földesurak a sztrájkot a mezőgazdasági munka-

sokra a kívánalmak rideg visszautasítása stb. által ráerős-
kolják, a helyzetük jobbításáért küzdők ügyét minden öntudatos
munkás magáévá fogja tenni s azon lesz, hogy igazságos ügyük
diadalra jusson.

Hogy azonban a felolvasó hogyan védekezik erről az állító-
lagos sztrájk-mozgalomról, az a következő soraiból tűnik ki.

„A kormánybiztos első teendőjéül azt ismerte fel, hogy ezt a strike-ot megakadályozza, mert annak a mezőgazdaság terén az egész évi termés betakarítása alkalmával és pedig a munkaadók és a munkások érdekeire egyaránt sokkal pusztítóbb hatást kellett tulajdonítania, mint ugyanott máskor, vagy a hol rendszerint szokott alkalmaztatni, az ipar terén bármikor.”

„Szt. Flórián!” foháskodik itt Gaál, az agrárius: „kí-
méld meg házainkat és gyűjtsd fel inkább másokéit.”

Ennek a védekezésnek bevalott értelme pedig az, hogy a mezei munkások ne akkor sztrájkoljanak, mikor munkaere-
jükre szükség van, hanem akkor, mikor az időjárás viszony-
tagságai miatt a mezei munka általában szünetel. Mily lángész lakik ebben a Gaál Jenőben! De másrészt a míg a földbir-
tokos érdekében a sztrájkot egyáltalában nem tudja helyeselni, addig az ipar terén némileg természetesnek találja.

No Szt. Flórián, irgalmazz ennek földbirtokos érdekek-
ért lelkesülő iparkamarai titkárnak.

Daczára annak, hogy a felolvasó változó felfogásánál fogva nagyon hajlandó a mezei munkások helyzetük javítá-
sára irányuló természetes és jogos törekvését elítélőleg meg-
bírálni, mégis kénytelen a következőket is beismerni.

„Arad vármegyében nem felizgatva, hanem mint megbízható szava és ítéletű megyei főhivatalnokoktól tudom, valóban súlyos anyagi helyzetük által hajva, egyes, különösen kincstári telepes községekben szintén mozognak a munkások.

Beismeri a következő tényeket:

„Egy láncz földnek, mely 2400 □ ölet foglal magában, egyszeri megkapcsolásához kell hat napszám 60 krjával, a mi egyenlő 3 forint 60 krral, a másodikhoz ugyanannyi 80 krjával, ez tesz 4 frt 80 krt, a törés, fosztás, szárvágás, kötés és az öszt hordás ismét annyi, t. i. 4 frt

80 kr., ehhez jönnek még az uzsorának nevezett teljesítmények*) nagyon mérsékeltén számítva 1 frt készpénzben és 80 kr. értékű egy pár csirke. A munkás tehát e szerint áldoz 15 frot. Ebbe még a sok helyen dívó csöszbér sincs befoglalva. Középszerű évben terem egy lánczon 10 köből morzsolt kukoricza, ebből jut a harmadosra 3½- köből, és miután ezt rendszeren 4 írtjával számíthatja, kap 13 frt 33 krt, tehát ha azon előnyét nem tekintjük, hogy ő is mint napszámos dolgozhatott a kapálás és törés idején, vállalata 15 ftrnyi kész kiadása mellett voltaképp veszteséggel jár.”... „Hát íme itt egy csattanós bizonyíték a mellett, hogy az alföldön is szélesebb körben vannak nehéz munkásviszonyok. Mert hiszen nem arról van szó a jelen esetben, hogy közadakozásra szorult szegénység uralkodik, hanem hogy a munkásnak termelési viszonyai súlyosak.”

Változatosság okáért mi is szolgálunk *Gaál* úrnak adatokkal, íme egy békésmegyei földművelő munkás háztartási költségvetésre, a mit az eredetiség fentartása czéljából *változtatlanul* úgy a mint írva volt, közölte a „Népszava” 1891. ápr. 10-iki számában:

„Kísérjünk egy szorgalmas munkást végig egy esztendőn, például Szt.-Mihály naptól Szt.-György napig 40 kros napszám mellett mit tud bekeresni (vasár- és ünnepnapokat kivéve), azaz 7 hónap === 171 nap alatt?

40 krajczár napszám mellett be tud keresni 68 frot és 40 krt. Május-júniusban 60 kr. napszám mellett be tud keresni 31 frt és 20 krt 25 napra. Julius havában takarás alkalmával 1 frt 20 krt, a 25 napra 30 frt. Augusztusban egyre-másra 60 kr. napszám mellett 25 napra 15 frt Szeptemberben, azaz kukoricza-szedéskor, 1 frt, ez is 25 napra 25 frt. Hát akkor az egész esztendőben tud bekeresni 169 frt és 60 krt. Hát azok a napok, a melyek nem engedik bekeresni a napszámdíjat . . . (rossz időjárás, eső stb.) Arra is számíthatunk legkevesebb tíz perczentet, a mi még nagyon kevésbe van számítva. Akkor marad csak 152 frt és 64 kr.

A ki más házát lakja, az házbért 25 vagy 30 frot fizet, hát akkor csak 122 fit és 64 kr. marad. A kinek pedig háza van, annak még annyi sem marad, mert nagyon ritka lakos, a ki dicsekedhetik avval, hogy nem tartozik, már ott a kamat, házreperálás, tetőcsinálás legkevesebb 20 frot emészt fel; adóba 10 vagy 12 frt, biztosítás 3 vagy 4 frt, összesen 36 frt. Hát a ki régen fogyasztja a házát, 100 vagy 200 írtra, avagy el is fogyaszt-

*) E teljesítmények rendszerint a következőkből állanak: a termés felén vagy harmadán felül a föld tulajdonosának vagy bérlőjének holdanként adandó 1-3 frt, néhány csirke vagy liba, zsák, szántás, bizonyos számú keresztbehordás, vagy a behordásnál, cséplésnél leszolgálándó egy vagy több napszám.

tolta, csak 8-as kamattal, kétszer 8 az 16 frt, meg 36 frt az 52 frt. Már most ha kivonjuk a 152 frt és 64 krból az 52 frtot, akkor marad csak 100 frt és 64 kr.

Tessék csak elosztani ezt, a mint tudva van, az ilyen embereknél. Első a szerszám: kapa, kasza, kalapács, üllő, villa, fejsze, balta, tokmány, kő, vasvilla, de az is négyágú, mert másképp nem veszik ember sorjába, azután az asszonynak szinte vonjuk csak ki abból a 100 frt és 64 krból a mi neki kell, mi marad? . . . Számítsunk erre legkevesebb 5 frt 64 krt, már csak 95 frt marad, már most ruhára számítsunk legkevesebbet: 35 frtot, marad csak 60 frt. Hát ha az ember beteg, akkor sem keres, hanem költ. Már most tessék számítani egy hat tagú családra, mikor a gyermekek még aprók, mi esik egy esztendőn át. Nem nyomorog-e, ha napokra elosztva: **16 és ½ rézkrajczár** esik egy-egy ilyen hat tagú család testi táplálására. De még tűzrevaló fa, meg szalma nincsen számításba véve. Azt is számíthatjuk legalább 15 írtba. így hát ennyit bekereshet egy teljes erős fiatal ember, ha még jól tud hízelegni, mert mai nap többet adnak a hízelgésre, mint a tisztességes munkára stb.”

Tessék ebből levonni a következtetést. Adatainkat Gaál úr felolvasása további folyamán megerősíti, hogy azután ismét értelmi bukfenczet vessen. Konstatálja ugyanis, hogy *Szabad-Szt.-Tornya, Sámson, Csorvás, Nagy-Szénás, Bánfalva* – „*határában szintén igen kedvezőtlenek a föld megosztásának viszonyai. E községeket annak idején az uradalmak alig számbavehető külsőséggel főleg azért telepítették, hogy népességükben munkásokkal rendelkezzenek.* E telepek lakosai tehát megszokták az őket telepítő uradalmakat oly területeknek tekinteni, a a hol nekik joguk van a munkához. S ennek akkor, midőn feltételeiket az uradalmak nem voltak hajlandók elfogadni, hangos kifejezést is adtak. Midőn az még nem történt meg, el voltak keseredve és csak egy szikrája kellett az izgatásnak, hogy felzaklatott szenvedélyeik lobbot vessenek.”

Nos! Gaál úr! 2 rövid perczig egészen következetesen és logice füzte a gondolatokat egymáshoz, de röpké fantáziája egyszerre minden átmenet nélkül, megint az „*izgatást*” emlegeti! Gaál úr *valóságos* kamarai titkár és habarékpárti képviselő, a kivel az ember sohasem tudja, hogy hányadán van; de ez még kisebb baj volna, *nagyobb baj az, hogy ő maga sem tudja, hogy hányadán van saját magával!* Egészen kificza-

mitott észjárása van: alig hogy 2 rövid perczig elismerést érdemlő tárgyilagossággal ecseteli az alföldi munkásnép viszonyait, – a mikor nem iskolázott észjárása egyszerre kiugrik a reá nézve szokatlan hámból és a „lelketlen izgatókat” okolja!

De hallgassuk csak meg tovább Gaál úr mondókáját. – Könyvének 26. lapján konstatálja, „hogy a múlt év (1890) kevés keresettel kínálkozott a munkásnépnek a tengeriből, mely pedig a munkásosztályra nézve itt is nagyon fontos cikk, alig termett valami . . . A különben is kevés keresetet nyújtó tavaszelő kenyér és munka nélkül találta a nép részét” . . .

Konstatálja a 31. lapon, hogy Csabán „a napszámos nép aránylag jobban szaporodik, mint a kereset.”

Kimondja a 32. lapon, hogy a Mezőhegyes „környékbeli munkások gyakran vannak oly helyzetben, hogy munkát nem kapnak”, és hogy nemcsak a battonyaiak, de a „kisperegiek sem tudnak keresethez jutni, és pedig az év nagy részében, miért is ott a kivándorlási hajlam oly nagy, hogy a népet alig lehet már visszatartani.”

Konstatálja továbbá a 33. lapon, hogy „Battonyán, az ország egyik legtermékenyebb vidékének központján, a napszám”. – mint azt vele hatósági személyek közölték – „az utóbbi időben télen 20-30 krt, nyáron 50-80 krt tett el látás nélkül.”

Beismeri Gaál uram ugyanott, „hogy egyes birtokosok, bérlők és uradalmi tisztek teljesen szavahihető és illetékes, egyének nyilatkozatai szerint, korántsem járnak el, egészen méltányosan a munkásokkal,” hogy azoknak azért, „mert úgy éves cselédeknek, mint nyári munkásaiknak a szegődmény^v szerint természetben kiszolgáltatandó u. n. conventiót, mint gabonát, szalonnát stb. rossz minőségben adják ki, folyton bajuk van munkásaikkal.”

Teljesség kedvéért még azt is el kell mondani, „hogy vannak hatóságok, melyek előtt a munkásnép soha sem kap

a munkaadókkal szemben igazat, míg más vidékén az Alföldnek az ily panaszokat, nehogy kellemetlenség legyen belőle, egyáltalán nem intézik el.”

Végül nem hallgatja el könyvének 36. lapján azt sem, liogy az Alföldön „a föld még a kisebb birtokosság körén belül is aránylag kevesebb kézre kerül” és hogy az alföldi külterjes gazdálkodás „a nép szaporodásnak megfelelő mértékben nem adhat több és több munkásnak keresetet.”

Ez mind igen szép tárgyilagossággal van előadva és mindennek valóságához kétség sem fér; de Gaál úrral úgy vagyunk, hogy az ő előadásának nem szabad idő előtt örülni! Mert íme az Ő józan, következetes eszmemenete itt csakhamar véget szakad; Gaál úr elfogulatlan és józan 2 percze letelvén, értelmisége egyszerre megint kizökken a rendes kérvégéből.

A végzetes ugrást a 37. lapon teszi meg a következő mondatban: „Azonban daczára mindennek, valószínű, hogy nagyobb mérvű munkászavargások még hosszabb ideig nem lettek volna az Alföldön, ha a szocziálisták annak munkás népére is ki nem vetik hálójukat. így azonban különösen most . . . nagyon kedvező talaj kínálkozott üzelmeik számára.”

Hát itt vagyunk megint a „lelketlen izgatók” „üzelmeinél!”

A „lelketlen izgatók” kiléte felől persze nincsen kétség, csak minket, budapesti szocziálistákat érthet Gaál úr ezek alatt; szálljunk tehát magunkba és hogy töredelmes vezeklést tehesünk, vessünk egy pillantást azokra a lelketlen izgatásokra és üzemiekre, a mik ami fekete lelkünket nyomják. Nézzük első sorban a szocziáldemokrata-párt közlönyében, a „Népszava” 1891. márcz. 13-iki számában közölt „Kisgazdák vigyázzatok!!” című cikket, a melynek a végén, mint a szög a zsákból, úgy bújnak napvilágra ezek az „üzelmek”.

Abból az alkalomból ugyanis, hogy a toron tálmegyei

Egyházaskéri lakosok ínséggel küzködvn, szorultságukért jegyzőt okozták, azt mondja a cikkkiró:

„Nem úgy áll ám, kedves földmívelő!

A te nyomorod sem a községi jegyző, sem a nagybirtokos uraság szigorának nem tulajdonítandó, hanem egyesegyedül a mai pénzgazdaságnak, mely a parasztbirtokokat és apró gazdaságokat a nagytőkés emberekkel szemben hátróztottan háttérbe szorítja és nekik hátrányokat okoz.

Ébredj tehát kedves barátunk! Tudd meg, hogy csak egy párt létezik, mely komolyan hordja szíven a te jólétedet épp úgy, mint a többi proletároket és mely nemcsak ismeri a te nyomorod okait, hanem erélyesen törekszik is helyzetet javítására és ez a *szociááldemokrata párt*.

Földművesek! Csatlakozzatok e párthoz! *Alakítsatok önképző-egyleteket; művelődjete, tanuljatok s oktassatok kölcsönösen egymást!*

Szervezkedjetek!”

Ösztönzés önképző-egyletek alakítására, művelődésre, tanulásra, kölcsönös oktatásra és szervezkedésre!

Igaza van Gaál úr, ezek *tényleg* botrányos üzelmek!

De ezekkel a mi bñnlajstromunk még mindig nincsen ám kimerítve, mert „Népszava”, 1891. április 3-án kelt számában, a melynek említésénél Gaál úr, mint az jó keresztény emberhez illik, mindig keresztet vet – egyre folytatja veszedelmes izgatásait.

Horváth András elvtársunk 17 évi otléte daczára 1891. márczius 22-én Csorvásról történt törvényellenes kiutasítása alkalmából ezeket írja:

„A bel- és igazságügyminiszter urakat pedig fölkérjük, miszerint méltóztassanak megmagyarázni az illető békés-megyei főszolgabírónak, hogy hol kezdődik a törvény és hol az erőszak és ne engedjék, hogy az ilyen sajnálatos túlkapásokkal a nép jóindulatú, békülékeny és rendszerető kedélyállapota megzavartassék.”

Ez csakugyan hallatlan vakmerőség! Ez nem *egyszerű*

izgatás, ez már *minősített* izgatás, – mert a *miniszterekhez* fordul s azokat *izgatja* – a törvény tiszteletére és a törvénytiszteletnek érvényre emelésére!

A sátáni „Népszava” 1891. április 24-éről keltezett száma megint ezeket írja:

„Munkások! El lehetünk készülve arra is, hogy ellenfeleink kísérleteket fognak tenni arra nézve, hogy a munkások soraiban május 1-én *zavart* s kihágást provokáljanak. Éber figyelemmel kísérjétek mindenkit, a kit nem ismertek és hozzátok tolakodik. Méltóságteljesen és békés úton-módon fejezzük ki követeléseinket törvényes védelemért, munkaerőnk mértéktelen kizsákmányolása ellenében. Elvárjuk, hogy minden egyes munkástársunk tőle telhetőleg igyekezni fog a rend és csend fentartására és ezzel közös ügyünket fogja előmozdítani.”

Így „izgat” a mi pártközlönyünk hétről hétre s hogy Gaál úr vádaskodásait kellőleg illusztráljuk, ahhoz a „Népszava” egész évfolyamát kellene lenyomatnunk, akkor pedig ez a kis füzetke vaskos kötetre terjedne.

Am lássa Gaál úr, így néznek ki a „lelketlen izgatók” ama „üzelmei” és „izgatásai”, a melyek folytonosan a feje lágját fúrják és gondolkodó képességét aggasztó mérvben megzavarják! – – –

Hallja-e Gaál úr azt az általános kaczagást mely Önt kengyelfutói ugrásaiban lépten-nyomon kíséri?? Igen?! Ha igen, akkor van remény, hogy megjavul s akkor ez a kis leczke is csak hasznára lesz!

De haladjunk tovább Gaál barátunk nyomában. Ő az alföldi munkásmozgalmat előidéző tényezőket négy csoportba sorozza.

I. Az első csoportbeli tényezők Gaál úr szerint a nép folyton haladó *felvilágosodása, önérzetessége* és *öntudatossága*. Ez pedig nem igen van Ínyére; fájjalja, hogy a mezőgazdasági munkások zömének a szeme nálunk mindjobban kinyílik, mert „rossz irányban” világosodik fel. A rossz irányban való fel-

világosítás elkerülése végett, czélszerűnek tartja, hogy „kerülje az értelmiség a rossz példaadását”, az értelmiség*) legyen okos a tömeggel szemben”, „határozottan többet kellene foglalkozni azzal, hogy annak javát közvetlen haszon nélkül mozdítsa elő, igyekezzenek a földbirtokosok embertársaikat látni a munkásokban, kik iránt kötelességeik vannak, nem csupán humanizusból, nem főleg mert a vallás is parancsolja, nem is leginkább azért, mert másként, mint hazafiak sem tölthetik be helyüket, hanem mivel nyilvánvaló érdekük, hogy javaikat békében élvezhessék”.

Pompás! Megfizethetetlen őszinteség! Azt megkell adni Gaál úrnak, hogy ő osztálytársainak lelkületét és gondolatvilágát alaposan ismeri; tudja ő azt, hogy társai az uralkodó osztályban a humanizusból, a vallásból és a hazafiságból eredő úgynevezett kötelességekre nem hederítenek semmit s ezért ő nem is annyira ezekre, hanem egyenesen, *nyilvánvaló érdekükre* appellál.

Az egyik őszinteség megéri a másikat s ezért mi is őszinték leszünk. A földművelő munkások, kiknek szeme kinyílik s a kik szociáldemokratákká lesznek, az értelmiség Jó” példáján okulva, csakhamar kibontakoznak a humanizmus, vallás, haza s ezekhez hasonló fogalmak érzékenykedéséből és minden egyéb tekinteteket mellőzve, csak „*nyilvánvaló érdekükre*” gondolnak!

Nagyon is értik a földműves munkások Gaál úrnak törekvéseit; tudják ők azt, hogy csak azért tanítja ki a földbirtokosokat „*okossággra*”, hogy ezek jó szerével leszoríthatásák a munkásokat a háziállatok színvonalára, úgy a mint az a jobbágyság aranykorszakában dívott. De hát azok a jó idők, a mikor a deres és a bot volt a munkás minden panaszának az elintézője, azok nem kerülnek többé vissza. A földműves munkás kezdi „érezni” a saját létét, kezdi megismerni a saját emberi méltóságát; mint serdülő ifjú a munka-

*) Értelmiség alatt Gaál úr az uralkodó osztályt érti. A szerző.

adó vagy hatósági személyek tegezését rossz néven veszi, a meghunyászkodás helyét nála az önérzet bizonyos mértéke foglalta el; kezdi a jobbágyság korából rajta maradt ujjast levetni. A napi 18-20 órai munkát, valamint az ezért fizetett $16\frac{1}{3}$ rézkrajczárt már nem tekinti türelmesen a sors megmásíthatlan rendelkezésének, valamint tudatára ébred annak is, hogy az „úr” már nem ura a munkás életének és szerelmének, munkájának és örömének, hogy ezeknek a dolgoknak eldöntéséhez neki magának is van szava.

A széles néprétegeknek eme ébredését megakadályozni, vagy a felvilágosodást, a Gaál úr értette „jó” irányba terelni, t. i. *azt a földbirtokos osztály részére hasznosítani*, lehetetlenség.

De bármily malasztos és szívreható módon osztogatja is Gaál úr osztálytársainak a jó tanácsokat, azoknak mi foganatjuk sem lesz; az egész földbirtokos osztály, talán kevés, számba is alig vehető kivételektől eltekintve, teljesen elvakult és mint korhadt, alapjaiban dűledező osztály teljesen képtelen, a mind fanyegetőbb alakot öltő „szociális kérdés” társadalmi jelentőségének megértésére.

Mi, valamint azok, a kik a hanyatló osztályok történetét ismerik, tisztában vagyunk azzal, hogy a nagybirtokos osztály közönyét és vakságát a jövő sem fogja megváltoztatni mindaddig, míg a gazdasági és társadalmi viszonyok rohamos fejlődése a maga természetes módja szerint fogja ezen „urak” szemét is kinyitni, – de csak azért, hogy saját bukásuk és vesztük szemtanúi legyenek. –

II. Az alföldi munkásmozgalom tényezőinek II. csoportjába fölveszi Gaál úr a közigazgatás és az igazságszolgáltatás reformját. A mint eddig a magyar alkotmánynak páratlan szűkkeblű választási rendszere, a közigazgatási tisztviselők választását kizárólag a polgári osztály jogkörébe utalta, úgy a közigazgatás államosítása esetére, a munkás nép az állami tisztviselők kinevezésébe sem fog befolyhatni. Az adótartozásokat és végrehajtásokat valamint a nem tetsző egyének eltoloncoztatását az állami tisztviselők ép úgy fogják foga-

natosítani mint a megyeiek. Az uralkodó osztály majd életbe fogja léptetni azt a közigazgatási szervezetet, mely az ő sajátlagos érdekeiket a legjobban fogja előmozdítani; ez tehát az uralkodó osztálynak házi dolga s következetesen nem is akarunk azzal e helyütt foglalkozni.

Térjünk már most át a főtényezők III. csoportjára . . . de megállj! . . . Mit is mond Gaál úr még előzetesen a 43. lapon? Csakúgy káprázik a szemünk? – Nem a! – Világosan írja:

„Hiszen a munkaadónak és a munkásnak végelemzésben jogosult érdekei úgy sem lehetnek ellentétesek s ha azok összhangját nem küzdelem és áldozatok árán, hanem kölcsönös, békés engedékenység által érik el, nyer vele mindkettő.”

Gaál úr szerencséjére, majdnem átcúsztunk volna ezen a négy soron! Könyvének negyvenkét lapján a közgazdasági dolgok körüli tájékozatlanságból eredő óvatossággal gondosan kerülte mindig az alkalmat, nehogy akár csak egy kis lépéssel a közgazdaság elméletének sikamlós talajára lépjen és ime, a 43-dik lapon hirtelen megfélekedzik a nagyon is hasznosnak bizonyult óvatosságról s nemzetgazdasági tételt vet a türelmes papírra.

Meg fogja érteni Gaál úr, hogy az általános érdeklődés éppen abban a kérdésben pontosul össze, váljon a *munkaadó és a munkás érdekei ellentétesek-e vagy sem?* és hogy ez okból ennél a kérdésnél huzamosabban kell időznünk.

Ám lássa, csaknem egy egész *könyvet* kellene írunk, hogy kellőképen megvilágítsuk mindazokat a tévedéseket és mindazokat a hamis következtetéseket s fordulatokat, a mi-
ket Ön ebbe a 4 rövid sorba összefoglalt.

Ön ezt a végzetes 4 sort így kezdi: „*Hiszen a munkaadónak és a munkásnak végelemzésben jogosult érdekei úgy sen/ lehetnek ellentétesek,*” . . . minden logikus következetességgel gondolkodó és a magyar nyelv mondatfűzésében jártas ember feszülten figyel s elvárja azt, hogy a mondatot így fogja folytatni: *mert...* és akkor elő fogja adni mindazokat az

okokat, a melyekből Ön következteti, hogy a munkaadó és a munkás közötti érdekek nem ellentétesek.

Óriási csalódás!

Gaál úr nem hiába kamarai titkár és habarékpárti képviselő; érti ő a mondat- és értelemcsavarást s ezért a munkaadó és munkás érdekelletének kérdését valóságos bosszorkány-ügyességgel oldja meg, úgy, hogy ezt a tőmondatot „*Hiszen a munkaadónak és munkásnak végelemzésben jogosult érdekei úgy sem lehetnek ellentétesek*”, így folytatja: „s ha azok összhangját nem küzdelem és áldozatok árán érik el . . . nyer vele mindkettő.”

Ilyen fogással Gaál úr egyrészt feltesz olyasmit, amit bizonyítania is kellene, de másrészt könnyen segít a dolgán s pusztá feltevással akarja bizonyítani, amit különben érvekkell s adatokkal kellene beigazolnia.

És így röviden átsurran bölcséletének netovábbjára és véget vet minden vitának.

Milyen furfang?! De tudjuk, hogy alig van nevetségebb alak, mint a leleplezett szemfényvesztő!

Mi nem térünk ki a kérdés elől s azért Gaál úr érdekében – tanuljon ő is valamit – kiterjeszkedünk a munkaadó és munkás érdekeinek egymáshoz való viszonyára.

Láng Lajos államtitkár, képviselő és professzor „Közgazdaság elmélete” című könyvében meg van írva, hogy kétféle tőkét kell megkülönböztetni: „*állandó és forgó* tőkét. „Az állandó tőke a földművelésnél: a *földbirtok és a gazdasági gépek*; a forgó és a változó tőke pedig az a *pénz*, a mit a földbirtokos készen tart, hogy azon emberi munkaerőt vásároljon és illetve munkabért fizessen.

A haladó technikával mindinkább előtérbe lép a mai termelési módszernek az az irányzata, hogy az állandó tőkével szemben a munkabérekre fordított kiadásokat kisebbitse, vagy mint azt *Marx**) klasszikusan kifejjezi, hogy az állandó

*) Lásd „Das Kapital” című munka I. kötet 192. lapját.

tökét a forgó tőke rovására nagyobbítsa. Ezt igazolja az a tény, hogy a *földbirtokosok mind tökéletesebb mezőgazdasági gépeket szereznek be s ennek következtében a fölöslegessé váló munkásokat mind nagyobb számban bocsátják el, illetve mindinkább kisebb számban alkalmazzák az emberi munkaerőt.*

Hol van itt az érdekek összhangja Gaál úr?!

Az így fölöslegessé vált munkások újjólag kínálják munkaerejüket s ez által fokozzák a munkakínálatot.

A földbirtokos már most munkást keresve, minél *nagyobb* munkaerőt minél *kevesebb* bérért akar beszerezni; a munkás pedig minél *drágábban* igyekszik munkaerejét eladni, az ő érdeke azt követeli, hogy minél *nagyobb bérért*, minél *kevesebb munkát* végezzen!

Hol van itt az érdekek összhangja, Gaál úr!

A munkások tudják manap már azt, hogy a munkabérben nem kapják munkájuk *teljes hozadékát*, hanem annak csak bizonyos hányadát és hogy az esetre, ha a földbirtokos a munkának teljes hozadékát fizetné ki a munkabérben, a munkások nem produkálnának *értéktöbbletet* s akkor a földbirtkosnak nem maradna jövedelmet hozó *tőkéje!*

Lássa Gaál úr, ilyen körülmények között a legnagyobb fölületességre vall az, ha Ön a munkaadó és munkás érdeke harmóniájának rég elkopott nótáját pengeti. Önnek minden esetre érdekében állna, ha mi ezt a kérdést minél alaposabban taglalnánk, mert Ön ez által kétségtelenül *sokat* tanulhatna és ha ezt nem is válj a be, titokban bizonyosan igazat fog adni nekünk. – De nekünk, a kik arra vagyunk kárhóztatva, hogy Ön után haladva, folytonosan a kritika ostorát suhogtassuk feje fölött, nekünk, az az érdekünk, hogy minél kurtábban bánjunk el Önnel!

Ugyanígy állnak a munkások és munkaadók érdekei is.

De siessünk tovább.

III. A mezei munkások helyzetének javítására ajánlott agrárius recipék 3-dik tényezőjeként Gaál úr a népesség egyen-

letesebb elosztását tartja célravezetőnek, még pedig gyarmatosítás által akarja ezt elérni és ezzel a telepéseknek az önállóságot is lehetővé tenni.

E célra ajánlja a báró Hirsch által keresztülvitetni tervezett telepítési módszert. A nevezett báró ugyanis kivándorlási társaságot alapított oly célból, hogy az Oroszországból kiűzött hitsorsosait Dél-Amerikába, Argentíniába szállíthassa és azokat az ottani kormánytól megvásárolt nagy földterületen telepítse, még pedig úgy, hogy egy-egy család kap 150 acres földet megművelés végett, mely terület *később* bizonyos feltételek mellett az illető család tulajdonába fog *át-mehetni*.

Ez a telepítési terv majdnem teljesen kiforgatta Gaál úr szellemi egyensúlyát és rajongással írja le ezt a nagyszerű tervet, egészen megfélekezve arról, hogy rövid néhány évvel ezelőtt nálunk is próbáltak hasonló telepítési szerencsét a csángókkal. Ezeknek is hasítottak ki földeket, ezeknek is biztosítottak adómentességet, ezeknek is biztosítottak keresetet. De hová lettek ezek? Egy részük egy szép éjjel megszökött a telepes földekről (ezek voltak a legokosabbak), egy részük elzüllött, a megmaradtak pedig nyomorognak s visszakiváncognak régi bukovinai hazájukba.

Nézzük meg azonban közelebről a Hirsch báró telepítési tervének rugóit, talán sikerül meggyőzni Gaál urat, miszerint itt kevésbé a kitelepített zsidók boldogításáról, mint inkább azok kizsákmányolásáról és a hírlapi reklámra vágyott báró millióinak szegény emberek véres verejtéke árán való szaporításáról van szó.

Maga *Hirsch* báró a „Times” bécsi levelezőjének a következőképen adta elő az ő gseftelését: „Argentíniában már hét millió acres földet vásárolt orosz zsidók letelepítése céljából. Minden egyes család 150 acres földet kap és 13 hónapra el lesz látva a szükséges kellékekkel. A második évben a család már magáról gondoskodni, a harmadikban pedig már egy kis bért is tartozik fizetni. Azok, kik a földet megvenni

akarnák, különös könnyebbítésekben részesülnek; ne hogy valamiképen földspekuláció kíséreltessék, valamennyi adás-vevési szerződést előzőleg a kivándorlási társulatnak kell helyben hagynia. Minden telepítvényesnek *nehezen kell dolgoznia*, s a ki földjét elhanyagolja, az ki lesz utasítva.”

Mint ezekből az látszik, hogy a hitsorsosok iránti szeretet leple alatt, egy közönséges kapitalisztikus spekulációval van dolgunk, mely kitűnően érti a hozzáméltó elődsiséggel, hogy mi módon lehet az emberek Ínségéből hasznot húzni. *Éppen oly kevésbé, mint Hirsch a báróságot és a millióit emberbaráti szeretetből szerezte, épp oly kevésbé van itt dolgunk üldözött hitsorsosaiért történő feláldozással. Hirsch báró nem is palástolja a kapitalisztikus haszonhajhászást. Milliányi hasznot bezsebelni és egyúttal az emberbaráti szerepet játszani, az legfeljebb Gaál Jenő és osztálytársai tetszésével találkozhatik.*

De tegyük fel, hogy Hirsch báró csupa emberszeretettel cselekedett és hogy Gaál úr vérmes reményei is valósulnak annyiban, hogy a gyarmatosok azonnal egy tehermentes jószág birtokába jutnak, nézzük csak, mi lesz ezekből néhány év múlva, midőn a földjük termése a világpiacra kerül és a szabadverseny törvényei alá jut? Minden bizonynyal az egyenetlenség hamar kezdetét venné, mivel idővel terjedelmesebb birtokok képződnek egy felől, míg másfelől a „családföldje” kisebb és kisebb lesz. Ebből kifolyólag ott a nagyüzem fortélyait és olcsóságát, itt a kis üzem nehézségét és drágaságát, látnók bekövetkezni.

A várt áldás épp úgy ki fog maradni, mint a mi eladódott kisbirtokosaink gazdaságainál.

Gaál úr a bölcsességtől, csakúgy duzzadó felolvasásában még az Amerikába kivándorló tótokról is megemlékezik és eltérőleg a köznapi sovinszta felfogástól beismeri, hogy ott jobb munkafeltételek vannak mint nálunk, mert onnan „hazájuk iránti ragaszkodásból, némi tőkével visszatérni is szoktak.” De hogy miért tartóztatják le a kivándorlókat és mely törvény alapján toloncsolják vissza a szerencsétleneket,

még pedig éppen oda, honnét nyomor és ínség elől menekültek, arról a bőbeszédű Gaál úr bölcsen hallgat.

IV. A felolvasó végül a szociálista ágitáció ellenében teendő intézkedésekről, mondja el az ő államférfiúi nézeteit, még pedig a többi közt a következőképpen:

„Nem lehetünk elég óvatosak sem abban, hogy mit hagyunk szabadon, sem abban, mit tiltunk meg. Ha szabadon hagyjuk az egyesülés, gyülekezés, sajtó terét, nagyon könnyen ki lehetünk oly jelenségeknek téve, mint a minőknek tanúi voltunk május havában.”

„Tehát, ha ez a szociálizmus újból nagyobb mellékben jelentkezne, én mégis igen nagy, talán helyrehozhatlan károk megelőzése végett kikerülhetetlennek tartanám, hogy valamely *rendkívüli eljárás* az ily mozgalmakkal szemben megállapíttassék a törvényhozás által. Ezt a rendkívüli eljárást azonban csak úgy képzelem, hogy bizonyos kibővítéssel az szabályoztassék részletesen és szigorúan, a mi ma sikerrel ugyan, de úgyszólván *a törvény keretén kívül történik Békés vármegyében*”.

A felolvasó képviselő, tehát csak elavult gyógyszer ismer, melyhez még eddig állandóan a győzedelmeskedő önuralom, az absolutizmus épp úgy mint a régi táblabírók korszakában uralkodó köznemesi osztály nyúlt. „*Rendkívüli eljárás*”, azaz: statárium-féle kivételes állapot, egy egész társadalmi osztály ellen!

Nem nagyszerű eszme ez, amit a törvényhozó az ő reakzionáris hidegvérével ajánl éppen annak a fórumnak, melynek törvényes kormányzatát ő is van hivatva a nép nevében ellenőrizni és ugyancsak e fórumnak túlkapásait megakadályozni?! Nagyszerű valóban! Művelt nemzetek, államférfiak, ide jertek és Gaál Jenőtől tanuljatok szabadságszeretetet és kulturális törekvést!

Különben a bölcs felolvasó eme ajánlatával csak holmi kisvárosi rendőrközeg látkörének színvonalára' emelkedik, kinek észjárása a „rönd” nevében, a „dutyin” és az elnémitáson túl nem terjed.

Cavour az olasz államférfiú azt mondta: „*Ostromállapottal és kivételes törvényekkel, minden számára* képes a népet kormányozni.”

Valóban ilyen tanácsot akármelyik kopott Bach

huszár sem adhatott volna különben harmincz évvel ezelőtt, a milyent most osztogat a legújabb nemzeti pálthoz tartozó képviselő!

Gaál úr beismeri, hogy ilyen „rendkívüli állapot” már is létezik még pedig „a törvény keretén kívül,” – Békés vármegyében. Ezért a kis őszinte vallomásért fogadja a képviselő úr mélyen érzett szociáldemokratikus köszönetünket. Ám lássa Gaál úr! – Hisz a mi pártlapjaink se mondtak egyebet és mégis azt mondják Önök, hogy e lapok izgatnak? Képviselő úr! Ki mondja az igazat? – Mi biztosítjuk, hogy nem szoktunk hazudni!

A felolvasó vagy teteti magát, vagy tényleg nem tudja, hogy az általa proponált „rendkívüli eljárás” kudarcot vallott mindenütt, a hol a keletkező munkásmozgalommal szemben alkalmazták.

A francia kormány több ízben kísérte meg III. Napóleon és később a köztársaság alatt is. – 1878-ban a Német birodalomban „rendkívüli eljárás” hozatott be a szocialisztikus mozgalom elnyomatása céljából. Száz és száz munkás egyletet feloszlattak; 120-nál több munkáslapot betiltottak; pénzalapjukat és könyvtáraikat elkobozták. – Az utánna következő 12 évben 9000-nél több embert állandó tartózkodási helyeikből kiutasítottak vagy börtönbe vetettek. – Ez idő alatt összesen 1000 évnél több fogházi- és fegyházi elzáratással sújtották a szociálista párt híveit. De mindez a drákói eljárás csak azt eredményezte, hogy e párt évről-évre növekedett. – Az 1878-ki választásnál a szociáldemokraták csak 400 ezer szavazatot nyertek, 1887-ben már 700 ezret és az 1890. február havában megejtett választáskor 1,427.000 szociálista szavazatot egyesített magában ez a párt és azóta a szociáldemokraták a Német birodalom politikai pártjai közt a legerősebb és leghatalmasabb pártot képezik.

A viszonyok ezen alakulása bírta II. Vilmos császárt arra az elhatározásra, hogy a vas-kancellárt, Bismarckot, ki a rendkívüli eljárás leghatalmasabb szószólója volt és a ki több ízben

kijelentette, hogy kivételes törvények nélkül a birodalom nem tartható fenn, állásától elmozdítsa.

1890. október 1. óta megszűnt a kivételes állapot Németországban és mint látszik, a birodalom csorbát nem szenvedett, daczára az általános titkos szavazati jognak és a választással együtt járó hatalmas agitációnak. De nálunk a „szabad” Magyarországon, az ő kiváltságos választási rendszerével és forintos cenzusával máris a „túlságos nagy szabadság” fékezésére szükségesnek tartják a kivételes törvényeket.

De úgy látszik, hogy Gaál urat előterjesztésének végén *megszólja a szégyenérzet*, mert terveinek törvényjavaslat alakjában leendő előterjesztését csak az esetben tartja kívánatosnak, ha a törvényhozás által „*nagyobb tusa nélkül*” közmegnyugvással lenne megszavazható!!

Gyönyörűséges dolog valóban! Tehát *valóságos összeesküvés a munkásosztály ellen!*

De ne ámítsa magát Gaál úr! Ne gondolja azt, hogy ennek valami sikere lesz, a magyar munkásosztály ki fogja tudni kerülni ezeket a hálókat és minden törekvésük csak az öntudatra ébredő munkások számát fogja szaporítani s ezzel pártunk erősödését előmozdítani!

Gaál Jenő úr a paraszt-szociálizmust „*undorító*nak” mondja. Ám tartsa ő azt aminek felfogása és észjárása szerint tarthatja, annyi bizonyos már most is, hogy az a szociálizmus nemcsak, hogy meg nem fog szünni, hanem még csak a jövőben fog mindinkább terjedni, a következő egészen természetes okoknál fogva:

1. Mert kapitalisztikus közgazdasági rendszerünknel fogva a kis birtok csak nehezen versenyezhetik a nagy birtokkal. A birtok mind gyorsabban és gyorsabban cseréli a gazdáját részint önkényt, részint pedig az adósságok folytán kényszerűségből. – A Jekelfalussy és Vargha-féle „Közgazdasági és statisztikai évkönyv” 1891-iki évfolyama szerint a birtokváltozások eseteinek száma volt: 1875-ben szerződés által: 138,088, végrehajtás által: 9006. Ezek évről évre rohamosan

szaporodnak; már 1888-ban szerződés által 224,766-re végrehajtás által 16,389-ra emelkedtek e számok. – Ez évkönyv szerzői a 216-dik lapon következőképpen sóhajtanak föl: „A birtokváltozások száma tehát egyre *növekszik* és 1888-ban 61%-kal magasabb mint 1875-ben. A szerződések képezik természetesen a birtokváltozásnak leggyakoribb alapját. Ezeknek szaporodása jele az ingatlan *mobilizációjának*. Azt mondják továbbá:

„Természetesen ezzel nincs kizárva másfelől annak lehetősége, hogy a közép- és kisbirtokok *felszívása latifundiумok által* – minek jelei köztudomás szerint mutatkoznak nálunk – helyt ne foglalt legyen.” – Egy hivatalos statisztikusnak eme nyilatkozata igen sokat nyom a latban.

Párhuzamosan a birtokváltozások számával jár a földbirtok telekkönyvi megterhelhetése, noha egész terjedelmében még nem is ismeretes. 1874-ben a jelzálogi kölcsönök összege volt 184,627.000 forint, mely összeg évről-évre növekedve 1889-ben 432,651.000 írtára szökött fel. Ezeket a számokat mindenki könnyen megértheti, hisz ismeretes, mily okoknál fogva szokta magát adósságba verni a földbirtokos. A gentry ezen módon ment tönkre. Az uralkodó rendszer tehát évről-évre szaporítani fogja a vagyonukból megfosztottak számát, és kik még ma, fülíg úszva az adósságokban, leginkább kiáltanak kígyót-békát a szocialistákra mint „lázítókra”, – ugyanazok lesznek majd a mezei proletárok főszószólói és vezetői, midőn már maguk is elmerültek a kizsákmányoltak tengerében.

Erre számos analógia van a világtörténelemben! Az úgynevezett 3-ik rend felszabadítási mozgalmában, az elzüllött és elszegényedett nemesek nem csekély szerepet játszottak.

2. A hatalmasan terjedő felvilágosodás és a folyton növekedő szellemi proletárság, továbbá mind még annyi főtényezői a szocializmus terjedésénél. Ezt látjuk Angol-, Francia- és Németországban, és mi nem képzelhetjük az okokat, hogy miért ne legyen ez mi nálunk is így.

Brutális eljárás – mert csak erre utalhat a felolvasó képviselő az ő „rendkívüli eljárásával” – nem használhat semmit, mint láttuk a német példán. Ez a mozgalom azért kiirthatatlan, mert éppen azok okozzák szükségképen, kik leginkább irtóznak tőle.

Találónan fejezi ki ezt a proletárság nagyhírű előhar-czosa, *Marx*:*) „A fejlődő nagyiparral el lesz vonva a bur-zsoázia alól a talaj, a melyen produkált s a termékeket bir-tokába vette. *A burzsoázia mindenek előtt a saját sírását teremti. A burzsoázia veszte es a proletárság győzelme egyaránt elkerülhetlen.*” – – –

Dárius perzsa királynak, a szittyák, mielőtt seregét tönkre tették, egeret, madarat és nyilat küldöttek, a mivel azt akarták jelezni: „Ha embereid nem tudnak repülni, mint a madár, vagy a földbe bújni, mint az egér, akkor a mi nyilaink elöl nem fognak menekülni.” A burzsoáziának csak egy menekülése volna, ha t. i. a szocziáldemokrácia programját megvalósítaná, különben nincs módja a szabado-lásra. – Ennyit a „kivételes eljárásról”! –

A mi pedig végre a „mindennapi élet salakjától meg-tisztított igazságot” illeti, – mint Gaál Jenő úr megható szerénységgel fölolvását nevezi – úgy az, amit a tudomá-nyos akadémiának feltalált, nem egyéb, mint híg koldusleves, melyen árva zsircsepecske gyanánt úszik a kikerülhetetlen tönköt megakadályozni akaró gentry-nek kurtaeszű bölcsesége.

*) Lásd: „Das kommunistische Manifest” III. kiadás, 12. lapján.

